

'בא לו לעשרון, נתן עליו שמנו ולבונתו, יצק ובלל...'. כתב רש"י שנתנית השמן בעשרון קודמת לסולת (וכדלהלן ע'ד). ונראה שדוקא השמן, אבל הלבונה לא ניתנה אלא לאחר הבלילה, שאם לא כן הלא תתערב בבלילת המנחה, והרי אם בשעה שקמץ עלה בידו קורט של לבונה – פסל. וכן מבואר ברמב"ם, שנתנית הלבונה נעשית לאחר מכן (ק"ן אורה ויד דוד).

דף סח

'מתוך שלא היתרתה לו אלא על ידי קיטוף – זכור הוא. אמר ליה אביי: תינח קצירה, טחינה והרקדה מאי איכא למימר? – הא לא קשיא, טחינה בריחיא דידא, הרקדה על גבי נפה. בית השלחין דשריא קצירה... מאי איכא למימר? אלא אמר אביי: חדש בדיל מיניה...'. משמע שלדעת אביי אין צורך בשינויים הנזכרים. ואולם נראה ברור שזהו רק בטחינה והרקדה, לא הצריכו לשנות בהם כיון שאנשים בדלים מן החדש, אבל הקצירה הלא אסורה מן התורה, ורק בבית השלחין מותר לקצור מפני שתבואתה אינה ראויה להבאת העומר (כדלהלן ע'א), אבל משאר שדות הלא איסור תורה הוא, הלכך אין התר להכין קמח וקליות אלא על ידי קיטוף ביד – שאין זה בכלל 'קצירה'.

וכן משמע מן הלשון 'מתוך שלא היתרתה לו אלא ע"י קיטוף' – משמע שהיא הנחה מוקדמת ומוסכמת, ולא משום שינוי אלא מעיקר הדין.

[וע' בשו"ת שאגת אריה (י) שמצדד לומר שלפי דעת תנאים אחת (בחולין קל. לענין לקט) שקיטוף בכלל קצירה. ולפי"ז אין להתיר קיטוף קודם קצירת העומר].

'אמר רבא: דר' יהודה אדר' יהודה קשיא, דרבנן אדרבנן לא קשיא?...'. ההנחה הפשוטה היא שסתם חכמים החולקים על רבי יהודה היינו רבי מאיר בר פלוגתיה. כן העירו התוס' בכמה מקומות. ואמנם מצינו יוצאים מן הכלל הזה. ע' במצויין ביוסף דעת סנהדרין ח.

'זהו דרב אשי ברותא היא; תינח מקלי ואילך, עד קלי מאי איכא למימר'. אפשר שרב אשי סובר שלא חששו שמא יבוא לאכלו אלא בלחם, שהוא עיקר מזונו של אדם, אבל קמח-קלי וכן חטים, הגם שלפעמים כוססים אותם – לא חששו (שפת אמת).

ולפי זה בדין היה שאדם שביתו בדוק מלחם, וצריך לבדוק רק מחטים מחומצות, יודה רבי יהודה שיש לבדוק אף במועד. אך אפשר שלא חילקו חכמים בדבר, ומעיקרא לא תיקנו בדיקה במועד כלל.

על ביטוי זה, 'זהו דרב אשי ברותא / בדותא' – ע' במובא ביוסף דעת זבחים ק:

על דיון הפוסקים בענין התעסקות ומסחר בדברים האסורים באכילה, האם יש לאסור משום חשש אכילה – ע' במובא ביוסף דעת ב"מ צב.

'רבי יוחנן וריש לקיש דאמרי תרוייהו: אפילו בזמן שבית המקדש קיים, האיר המזרח מתיר. והכתיב עד הביאכם? – למצוה'. התוס' כאן נקטו שהיא מצוה גמורה, ואיסור תורה יש לאכול קודם הקרבת העומר. והקשו על כך כמה קושיות. ולעיל (ה:) כתבו התוס' שאינו 'עשה' גמור אלא מצוה מן המובחר

בעלמא (ע"ע בחילוקי השיטות בענין זה ולענין דין 'ממשקה ישראל', במובא לעיל ה).

משמע שהתוס' נוקטים בפשיטות שאם היא מצוה גמורה מדאורייתא, ממילא יש לשמוע איסור לאכול קודם ההקרבא. ואין שייך לומר שמצוה דאורייתא יש אך איסור לאכול קודם העומר – אין מן התורה. ואין זה שייך למה שכתבו אחרונים בכמה מקומות לחלק כיוצא בזה בדאורייתא, בין המצוה לאיסור היוצא, כגון ברכת התורה למאן דאמר דאורייתא, אפשר שאין איסור ללמוד קודם הברכה (ע' מנחת שלמה יח, ח וע"ש צא, א) – כאן שונה שעיקר המצוה היא להקריב קודם האכילה, ככתוב. ועוד, הרי אין העומר מצוה מעשית המוטלת על כל אחד, ואין ביד היחיד להקריב עומר כאשר רוצה לאכול מן החדש, הלכך על כרחך ענינה של המצוה היא על דרך השלילה, כלומר אל תאכל קודם להקרבא. כ"ג פשוט.

וכן נראה שגם לפי מה שמובא במרדכי שאין איסור דאורייתא ללבוש בגד שאינו מצויץ או לדור בבית ללא מוזהא אלא מצוה היא שמוטלת עליו לעשותה, נראה שאם יכול להטיל ציצית ולבוש ללא הטלה, עובר באיסור תורה של ביטול מצוה. ורק כשאי אפשר לו להטיל אין מנוע מללבוש. ואפילו אם נחדש ונאמר שאין זה איסור כלל, כאן הדבר שונה כנ"ל שעצם תוכנה של המצוה שבכאן הוא להקריב העומר תחילה, וא"כ ממילא שומע אני איסור לאכול מקודם. ודומה זה לאוכל קודם שהאכיל לבהמתו, שלדעת הסוברים שהיא מצוה דאורייתא, ודאי עבר על איסור דאורייתא אם אכל תחילה (ע' מנחת שלמה יח הערה 2), משא"כ בציצית ומוזהא [וכן בברכת התורה] אין המצוה מתיחסת כלל להקדמה ואיחור.

– לכאורה היה אפשר לתרץ סתירת הכתובים, שהכתוב **עד הביאכם** בא ללמד על תבואה שלא האיר עליה יום ט"ז עד שקרב העומר, כגון במקומות המרוחקים שעדיין לא הגיע בוקרו של ט"ז בניסן וכבר קרב העומר במקדש. או בתבואה שהשרישה לאחר שהאיר היום וקודם להקרב העומר [בהנחה שמתחשבים בשעות לענין השרשה] – שהעומר מתירה. ונראה שבאמת ה'מתיר' הוא האיר המזרח ולא העומר (לפי רבי יוחנן וריש לקיש) הלכך תעמוד התבואה באיסורה כל זמן שלא האיר המזרח שבאותו מקום (עפ"י 'חדושי הגרי"ז'. וע' או"ש תמידין ומוספין. ובהרחבה בברכת מרדכי ח"ב טז, ה ואילך).

א. נראה להוכיח מדברי התוס' בר"ה (ו סע"ב) שהקרב העומר 'מתיר', שאמרו בגמ' שם שלכך לא קתני במתני' ט"ז ניסן ר"ה לעומר מפני שתלוי במעשה ולא בתאריך, וכתבו התו' שאפילו לרב ושמואל שאמרו האיר המזרח מתיר, כיון שלמצוה צריך את העומר נחשב כדבר התלוי במעשה. והרי נראה ודאי שזה שחשבוהו כ'ראש השנה' היינו משום איסור החדש, שהעומר הוא הראשון להתר התבואה החדשה. וא"כ אם האיר המזרח הוא ה'מתיר', מה סברא יש שבגלל שלמצוה יש להמתין להקרבא, ייחשב משום כך כדבר התלוי במעשה, הלא בעצם מתחילת היום הותר החדש. ומשמע לכאורה שנקטו שההקרבא היא ה'מתיר' עכ"פ למצוה.

גם צ"ע ממה שאמרו בגמרא בכמה מקומות שקרבן העומר בא להתיר (כדלהלן עד. ועוד), ול"מ דאתיא דלא כרב ושמואל. **ב.** ברשימות שיעורי הגרי"ד סולוביצ'יק (סוכה מא) מובא דיון על הגדרת 'האיר המזרח', אם הקובע הוא 'יום ט"ז בניסן' וממילא משתנה הדבר לפי הארת היום שבכל מקום ומקום. או שמא הקובע הוא 'זמן הראוי להבאת העומר' – והיינו ט"ז בניסן שבמקום המקדש.

אך מסתבר לכאורה שגם אם ננקוט שהענין הוא זמן הראוי להבאת העומר – מכל מקום הזמן הראוי לעומר נקבע בכל מקום ומקום כפי מה שהוא, כלומר בט"ז שבאותו מקום. ורק אם הולכים אחר ההקרבא בפועל, רק אז יש מקום לדון כשהוקרב העומר ועדיין במקום אחר לא האיר יום ט"ז.

וזה פשוט ש'חצות היום' שאמרו במשנה, היינו חצות שבמקום המקדש, שהרי רק אז בטוחים שכבר קרב העומר – כמבואר בפירושו המשנה לרמב"ם ובספר כפתור ופרח סוף פרק נה. [וכששאלו (בר"ה ל) על תקנת ריב"ז 'מחצות ולהלן תשתר' כי אין חשש שמא יאמרו אשתקד וכו', אין לתרץ שלכך אסר כל היום כולו כי לא רצה לקבוע בכל מקום ומקום זמן אחר לפי

ריחוקו ממקום המקדש – הא ליתא, שהרי גם בזמן המקדש כך הדין וא"כ היה לו להשאיר המנהג על מכונו. ובלא"ה נמי לא קשיא, שהרי אם נוקטים שמשום גזירה תיקן, מבוואר בסמוך שלא תיקן אלא לארץ].

(ע"ב) 'זאי סלקא דעתך למצוה, משום מצוה ליקום וליגזור?!' על גזרת חכמים משום ביטול מצוה [מצות עשה גמורה, או מצוה מן המובחר – ע' לעיל חילוקי דעות בזה] – ע' בתוס' כאן (ובשפ"א) ולעיל ה: דגול מרבבה (או"ח ט, ב); פרי מגדים שם (בא"א סק"ז ובס"ח ח במ"ז סק"ח); צל"ח (פ"ק דפסחים); נוב"י (קמא או"ח כא); שדי חמד (מערכת ג, ב ובפאת השדה ג, יא); אור זרוע לצדיק (עמ' 54); אבני נזר (אה"ע נו, יא; או"ח תיח, ח-ט); שו"ת מהרש"ם (ח"א טו, ובספרו דעת תורה לאו"ח ח, ט); משפט כהן (קלב); ובמצוין ב'גליון מהרש"א' שבסוף המוסכת; מגדים חדשים שבת כא.

'בשיטת ר' יהודה אמרה דאמר... 'עד' ועד בכלל'. על הסבר דברי ר' יהודה בכמה מקומות לאור שיטתו 'עד ועד בכלל' – ע' במובא ביוסף דעת גטין ח.

'קסברי חדש בחוצה לארץ דרבנן ולספיקא לא חיישינן' – ואף על פי שהוא דבר שיש לו מתירין, למחר, והרי כל דבר שיש לו מתירין אין מקלין בספקו, אף לא בספיקא דרבנן (כבריש ביצה), שהרי אפשר להמתין ולאכלו בהתר ודאי – יש לומר היות שאין זה ספק פרטי שארע בעומר אם הוא מן החדש או מן הישן, אלא ספק על היום. והרי אותו ספק יחזור שוב ושוב בכל שנה, הרי זה כדבר שיש לו מתירין החוזר לאיסורו שהולכים להקל בו בספקות (עפ"י גליון המרדכי פ"ק דביצה – כהסבר האבני מילואים בשו"ת ד. וכן כיוון הגאון בעל 'חשק שלמה' בהגהותיו).

א. יש לתרץ בזה את קושית האחרונים (שפת אמת בע"א; ישועות יעקב או"ח תט, בחידושי בנו), מדוע סמכו במקומות המרוחקים לאכול מחצות, והלא יש לחוש למיעוט, שמא לא מצאו לקצור את העומר או שמא ארע בו פסול, והלא בדבר שיש לו מתירין אין הולכים אחר הרוב – ולהאמור ניחא, כיון שאין זה ספק פרטי, אלא ספק תמידי החוזר בכל שנה. עוד על קושיא זו האחרונה – ע' באחיעזר ח"ג עג, ב.

ב. בפרי חדש (יו"ד קב ס"ק א יג) ופמ"ג (שם סק"ג) נוקטים ש'חדש' נחשב דבר שיש לו מתירין שהרי אותה תבואה עצמה תהא מותרת לעולם בט"ז בניסן [ולא דמי לחמץ בפסח שהוא עצמו יחזור ויאסר בפסח הבא]. ואולם לפי הסבר הנ"ל יש לחלק בין ספק פרטי בארע בתבואה לבין ספק עקרוני על יום זה.

תירוץ נוסף: הואיל ואנו בקיאים בקביעות החדש אלא מנהג אבותינו בדינינו לעשות יו"ט שני, הלכך אין זה כספק ממש להחמיר בו בדבר שיש לו מתירין (עפ"י מרדכי ביצה שם).

וכתב ב'פליתי' (יו"ד שם סק"א) דלא דמי לביצה שנולדה ביו"ט שמחמירים בספקה אף ביו"ט שני של גלויות, כי שם עשו יו"ט שני כראשון לכל דבר כדי שלא לזלזל בו, אבל 'חדש' אין איסורו מחמת יום טוב.

ואף על פי שבזמן שהיו מקדשים עפ"י הראיה החמירו ביום י"ז מפני הספק, אנו שבקיאים בקביעה דירחא אין אומרים 'מנהג אבותינו בדינינו' לענין זה, וכמו שאין עושים חנוכה תשעה ימים משום ספקא דיומא, שכיון ששני ימים טובים היא תקנת חכמים שיהירו במנהג אבותיהם, הם אמרו והם אמרו שאין צריך תשעה, כמו שכתב באבודרהם (סדר הדלקת נר חנוכה) בשם ספר העתים.

חדש בחוצה לארץ – ע' במצוין בקדושין לו: – 'ובענין חדש בחו"ל הדברים עתיקין, וצריך קונטרס מיוחד' (מנחת חינוך ש, ב).

'אין מביאין מנחות וביכורים... קודם לעומר. אם הביא – פסול. קודם לשתי הלחם לא יביא, אם

הביא – כשר'. מה ששנינו (בבכורים א,ו) זמן הבאת ביכורים מעצרת ועד החנוכה, ומשמע שלאחר החנוכה אין זו הבאה – אין בכלל 'אחר החנוכה' כאשר הביא קודם לעצרת. ונראה ש'אחר החנוכה' נחשב עד ניסן, שהוא חדש האביב וכבר מצוי בארצך [ובספרי ממעט אחר החנוכה מדכתיב בארצך – בזמן שמצוי בארצך], ואולי עד חג הפסח.

ולכתחילה צריך שתי הלחם להתירן, ובדיעבד כשר גם קודם לכן. ואם הנצו הפירות לפני שתי הלחם דאשתקד, נראה שכשר להביאם קודם לעצרת דהשתא, שהרי שתי הלחם דאשתקד כבר התיירום. אלא שמכל מקום אין זמן קריאה אלא מעצרת ועד החג כמו ששנינו במשנת ביכורים. [ואולם נראה על פי הירושלמי שאם ביכרו הפירות קודם לחנוכה – כבר נדחו מביכורים. ורק אם ביכרו לאחר חנוכה (ולהראב"ד – בניסן), אפשר להביאם אחר כך] (עפ"י חזון איש ורע"ב, לקוטים ה,א ב. וע"ע משא ומתן בענין זה בשו"ת אגרות משה קדשים א).

'אין מביאין מנחות וביכורים ומנחת בהמה קודם לעומר'. בדין מנחות קודם לעומר, האם הפסול משום שאין המנחה ראויה להדיוט, ולכך פסולה לקרבן משום 'ממשקה ישראל', או שמא העומר הוא מהוה 'מתיר' לענין המנחות – ע' בהרחבה במובא לעיל ה. וע"ע בשפת אמת כאן. עוד מובא שם חילוקי הדעות בשיטת הרמב"ם, האם גם נכסי יין לא הותרו מן החדש קודם לעומר. וע"ע בענינים אלו במנחת חינוך שו,ד; ביצחק יקרא (לגר"א נבנצל שליט"א) ח"א סז.

ואם איתא דשתי הלחם שלא כסדרן שריין, משכחת לה דמקריב עומר מהנך דאשרוש קודם לשתי הלחם ובתר העומר דאשתקד, ושתי הלחם מהנך דאשרוש קודם לעומר דהשתא ובתר שתי הלחם דאשתקד'. פירוש, גם אם העומר היה בא מן החטים, יכול אתה לקרוא בשתי הלחם מנחה חדשה; בכורים; קרבן ראשית – כאשר העומר בא מהחטים שנשרשו קודם לשתי הלחם דאשתקד (ולאחר העומר דאשתקד – שהרי נאמר בה מנחת בכורים), וחטים אלו אינם תלויים בשתי הלחם של שנה זו, שכבר הותרו ע"י שתי הלחם דאשתקד, עם העומר דהאידינא – אלא מוכח שאין נותר אלא כסידרון, הלכך גם חטים אלו תלויים הם בשתי הלחם של עכשיו, וא"כ אם אתה אומר להביאם לעומר, הרי אין שתי הלחם מנחה חדשה.

ומתריך: מי סברת ביכורים לפירא קא אמרינגן, למזבח קא אמרינגן, והא אכיל לה מזבח מפירי דהאי שתא' – כלומר, אין שם 'ביכורים' נקבע להקרבה ראשונה של התבואה התלויה באותה מנחה (תדע, שהרי מנחת העומר היא מנחת בכורים הבאה מן השעורים, ואין התר לשעורים אלא בהקרבת שתי הלחם), אלא לכל מה שגדל בשנה זו, כלומר לאחר אביב דאשתקד, הלכך אם אתה מקריב עומר מן החטים, אעפ"י שהשרישו קודם לשתי הלחם דאשתקד, הלא הם גידולי שנה זו, נמצא ששתי הלחם אינם ראשית החטים של השנה הקרבים על המזבח.

[לפי זה יוצא שמנחת העומר יכולה לבוא מן השעורים שנשתרשו קודם לשתי הלחם דאשתקד שהרי אתה קורא בה מנחת בכורים משום שהשעורים הללו הן פירות של שנה זו, אבל מנחות מן החטים שנשתרשו אז אסור להקריבן, ואפילו מאותן שנשתרשו קודם לעומר דאשתקד – שהרי שתי הלחם צריכים להיות ראשית לחטים הגדלים בשנה זו. ואפשר ששאר מנחות שאינן חובה, אפשר להביאן מחטים שנשתרשו קודם לשתי הלחם דאשתקד, ורק כלפי מנחת העומר אמרו כן. וצ"ע. ומנחת סוטה הבאה מן השעורים, יכולה לבוא קודם לשתי הלחם, אם נשתרשו השעורים קודם לעומר דאשתקד]. ואמנם אין להביא שתי הלחם אלא מאותם חטים שנשתרשו לאחר שתי הלחם דאשתקד] (עפ"י חזון איש מב, יט כ. וע"ע בשו"ת אחיעזר ח"ג סד, ג).

'אותו הפרק פרס הפסח היה, כשעליתי לעצרת שאלתי אחריו, יהודה בן נחמיה היכן הוא, ואמר לי, נפטר והלך לו'. בדקדוק נקטו שהיה זה בין פסח לעצרת, להשמיענו שבאותו הפרק הדין מתוח על שאינו נוהג בכבוד תלמידי חכמים. וכענין תלמידי רע"ק שמתו בתקופה זו. [בכלל מצינו בעדיות (ב, י) 'משפט רשעים בגיהנם... ר' יוחנן בן גורי אומר: מן הפסח עד עצרת'] (נפש חיה (מרגליות) או"ח תצג, א [וע' מי השלוח אמור]).

וע' בלשון הזהב של החזו"א סנהדרין כ, י.

עוד בענין העונש החמור שהגיעו על פגיעה בכבוד הרב, ע"ע: שו"ת מהרי"ל א; שיחות מוסר לגר"ח שמואלביץ מאמרים ב, יג תשל"ג.

*

'הבעש"ט שאל בחלומו על חדש בזמן הזה איך הדין, וענו אותו שלאחר פטירת הב"ח (- שלימד זכות על הנהוגים החר) ציננו את הגיהנם ארבעים יום, מחמת שהיה צריך זה לכבוד הב"ח. ובבוקר עמד הבעש"ט ולה"ה ושלח להביא שכר מן החדש ושתהו, ואמר כדאי הב"ח שמתיר כדי לסמוך עלי' (זכרון טוב דף יב ע"ד).

ובספר 'מדרש פינחס' (החדש, אות פג) מובא שהבעש"ט היה נוהג להקל בחדש, ופעם אחת נסע עם הר"ר יחיאל בשנעשה רב בהוראדנא, וראה שמחמיר - החל גם הוא להחמיר.

דף טט

'בעי רמי בר חמא: שתי הלחם הנצה שריא או חנטה שרייה'. רש"י רבנו גרשום ותו"ח (בשטמ"ק) פרשו הספק לענין פירות האילן שאין מביאים מהם ביכורים לכתחילה עד הקרבת שתי הלחם. ואולם הרמב"ם (תמידין ח, יט) פרש את הספק לענין תבואה; האם הנצת העלים או חנטתם נחשבות כהשרשה אם לאו (וע' בספר שפת אמת; ביצחק יקרא ח"א סז).

'אלא דאמר ליה שדאי בה כדבעי לה ואתו סהדי ואמרי דלא שדא בה כדבעי לה'. התוס' פרשו שאין כאן הטעיה בכמות שזרע, כגון שאמר לזרוע שש ולא זרע אלא חמש, שאם כן הרי זה מקח טעות (תוס' ב"מ נו:), אלא גם הוא מודה שזרע חמש רק טוען שסבר שזו היא הכמות הראויה לקרקע זו, ועתה הוברר שהקרקע צריכה לכמות גדולה יותר של זרעים [וכיון שהוא דבר התלוי באומדן דעת ומצויה בו טעות, אין כאן דין מקח טעות אלא דין אונאה. עפ"י רש"י שם].

והרמב"ן פרש (עפ"י גרסת ר"ח. ואף לגרסתנו י"ל כן. ע' שטמ"ק ב"מ שם ושפת אמת כאן) באופן אחר; שמכר לחברו זרעים וזרעים ביותר מכדי דמיהם [כשאר אונאות], והספק הוא האם הם נידונים כמטלטלין או כקרקע (וכן הסכימו הרשב"א הר"ן והריטב"א).

ולדעת התוס', באופן זה ייחשב ודאי כאונאת מטלטלין שהרי האונאה היא בשווי הזרעים שבשוק, מה לי אם הם נמצאים עתה בחוץ או מושלכים באדמה.

והוא הדין לשאר מוכר לחברו פירות מחוברים וידעו כמה פירות יש רק טעו במחירם שבשוק; לדעת הרמב"ן נידון זה כאונאת קרקע ולהתוס' - כאונאת מטלטלין (עפ"י נתיבות המשפט רכו סק"כ).

ג. להלכה, גלגול הנכרי פוטר [וכן מירוחו פוטר כנ"ל].
 ואם היתה העיסה ביד נכרי בשעת נתינת המים לקמח ואח"כ נתנה לישראל וגלגלה – חייבת בחלה. ואעפ"י שמשעת נתינת המים אפשר להפריש ממנה חלה, עדיין לא נגמרה מלאכתה להאסר באכילת עראי, שעדיין לא הגיעה שעת החיוב הגמור בחלה עד הגלגול, ובאותה שעה של ישראל היתה (עפ"י פסקי חלה להרשב"א ב ומאירי חלה ג, ב).
 וכן הדין בעיסת הקדש שפדאה בין נתינת המים לגלגול – חייבת (עפ"י חדושי הגר"ח הלוי תרומות א, כב; אחיעזר יו"ד לט).

ג. אמר רבי אושעיא: מערים אדם על תבואתו ומכניסה במוץ שלה [אלא שמגונה הדבר. ע' ברכות לה: וגטין פא; טור יו"ד שכד].

א. רש"י (בפסחים ט. ובע"ז מא: ובנדה טו:) כתב שאין זה מועיל אלא לאכילת בהמה או לאכילת עראי של אדם, אבל אכילת קבע – אסורה. וכן הסכימו התוס'. אבל הר' אפרים פרש שמותר אף באכילת קבע [ומה שאמרו 'כדי שתהא בהמתו אוכלת – מפני שדרכו להערים ולומר שלצורך בהמתו הוא מכניס, שמתבייש לומר לצורך עצמו]. וכן נקט הרשב"א (בשו"ת, ח"א שסא).

ב. הכניס במוץ וגמר מלאכתם בבית והוציאם וחזר והכניסם דרך שער הבית – משמע בתוס' שאינם מתחייבים. והמאירי (בביצה לד:) נסתפק בדבר. ובמנחת חינוך (שצה) ובחזון איש (שביעית א, ח) נקטו לחיוב. (וע' שאגת אריה צו; דובב מישרים ח"א צה, ובהגהות מלא הרועים כאן; ברכת שמעון פסחים ז; חדושי ר' שמואל שם ח).

ג. נחלקו הראשונים בדברים שדרכם להימרח חוץ לבית, ונמרחו בתוך הבית, האם חייבים (רמב"ם רמב"ן ועוד) אם לאו (רש"י ותוס' ועוד).

ישנה הערמה נוספת לפטור ממעשרות, ע"י הכנסתם הביתה דרך גגות וקרפיות.

ד. נכרי שהפריש פטר חמור (רש"י פרש שהפריש שה לפדיון. והתוס' פרשו כלפי הפטר-חמור עצמו) – מודיעים אותו שאינו חייב, ומותר בגיזה ועבודה (כלומר מותר בהנאה אפילו לדעת התנאים שפטר חמור אסור בהנאה. עפ"י תוס'. יש מי שכתב שהמדובר על איסור 'גיזה ועבודה' ככפסוה"מ, ולא בתורת הנאה. ע' בפירוש הריב"ן למכות כא: שפ"א בכורות ט:).

דפים טז – טח

ק"ז. א. מהו סדר עבודות מנחת העומר לאחר ניפוי הסולת?

ב. האם מותר לקצור ולהכין קמח מן התבואה החדשה, טרם קרב העומר?

א. נותן שמן לתוך העשרון (= הכלי), נותן הסולת לתוכו, וחוזר ויוצק שמן על הסולת ובולל (עפ"י רש"י ותוס'). ושוב נותן שמן בשלישית, כבשאר מנחות. תוס' עפ"י משנה להלן עד:), ונותן עתה לבונה (מפרשים), מניף, מגיש לגבי מזבח, קומץ, מקטיר הקומץ. שאר המנחה נאכל לכהנים.

ב. אסור לקצור קודם העומר מלבד בבית השלחין שבעמקים (שאינן העומר בא משם, וגם יש הפסד אם יאחרו מלקצור שם (עפ"י רש"י ותוס'). ויש גורסים: בית השלחין ובית העמקים. עתוס'). וגם שם לא התירו חכמים אלא לקצור אבל לא לגדוש (לפי שאין באיחור הגדיש הפסד. תוס').

לדברי רבי יהודה, התירו לאנשי ירושלים להכין קמח קלי קודם הקרבת העומר (משום עולי רגלים). אבל אין לקצור (מכל השדות שאינן בית השלחים) כדרך אלא קוטפים בידים. וכן הטחינה נעשית בריחים של יד, וההרקדה – על גבי הנפה. כן אמרו לדעת רבה. ולאבי משמע שאין צורך בשינויים אלו בטחינה ובהרקדה, כי מתוך שאנשים הורגלו עד עתה להבדל מן החדש, לא יבואו לאכלו (ומשמע בגמרא שאין הבדל בין הכנת קמח רגיל לקמח קלי – לפי מה שדחו דברי רב אשי).

לדברי רבי מאיר לא התירו חכמים להכין קמח וקלי, אף לא ע"י שינוי – שמא יבואו לאכלו. ושוקי ירושלים שהיו מלאים בקמח קלי – שלא ברצון חכמים היו עושים.

א. משמע בתוס' (כאן ובפסחים יא ד"ה אבל) שקצירת בית השלחין שבעמקים מותרת אף לרבי מאיר

משום הפסד. [ניתכן שכמו כן הקיטוף מותר לדעתו מאותו טעם. ואפשר שזו גם הסיבה שבבבלי ט"ז מותר לקצור (כדלהלן ע:); ואין אסור משום חשש אכילה לר"מ. ובלא"ה י"ל שלא גזרו בקצירה לזמן מועט ובבבליה דלא שכיח. ובספר קרן אורה (סז) כתב שלר"מ אסור].

אופני התר נוספים לקצירה קודם העומר – ע' להלן עא עב.

ב. הרמב"ם בפירושו המשנה כתב שהלכה כרבי יהודה (וכן הכריע בשאגת אריה בשו"ת החדשות ד). ובספר יראים (השלם עח) פסק כרבי מאיר שהלכה כמותו בגזרותיו (וכ"כ בתפארת ישראל על המשניות).

ג. בזמן הזה, יש אוסרים לקצור קודם העומר (עפ"י שאג"א החדשות ח; משכנות יעקב יו"ד סז; שפת אמת. וכן צדד להחמיר בהר צבי), ואילו כמה מפוסקי זמננו מתירים מעיקר הדין. והחמיר בזה לחוש לדעת השאגת-אריה – משובח (שבט הלוי ח"ח רלא. וכן נקט בספר מועדים וזמנים ח"ד רצד שבוה"ו שאין חיוב הקרבת העומר אין איסור קצירה מן החדש).

דף טח

ק"ח. א. מאימתי מותר לאכול מן התבואה החדשה – בזמן המקדש ובזמן הזה?

ב. כיצד הדין בחוצה לארץ בזמן הזה?

ג. מנחות וביכורים מן התבואה החדשה – מאימתי מותרים לבוא למקדש, לכתחילה ובדיעבד?

ד. מנין שמנחת העומר באה משעורים?

א. משקרבת העומר במקדש – הותר החדש באכילה מיד. הרחוקים שאינם יודעים שעת הקרבתו – מותרים מחצות היום ואילך, מפני שידועים שאין בית דין מתעצלים בו, וודאי הוקרב.

א. אפשר שאפילו לא קרב הכבש אלא העומר לבדו [שהוא קרב קודם כפי שמשמע ברמב"ם] – החדש מותר (עפ"י שפת אמת).

ב. אם שגגו או נאנסו ולא הקריבו קרבן העומר – החדש מותר בסוף היום (עפ"י שאג"א החדשות ו, ועוד). ויש מי שמצדד שאין לו התר עד העומר הבא, עכ"פ כשנתעצלו או הזידו ולא הקריבו (ע' מנחת חינוך שג). ויש מי שסובר לאידך גיסא, שאם לא הוקרב העומר האיר המזרח מתיר (עפ"י שו"ת הב"ח החדשות מה – מר' אהרן אחי הש"ך).

לדברי רבי יוחנן וריש לקיש [בשיטת התנאים הסוברים 'עד ולא עד בכלל' (ע' צ"ק), דלא כריב"ז ורבי יהודה], מן התורה מותר משהאיר יום ט"ז (עד עצם היום הזה), אלא שמצוה להמתין להקרב העומר (עד הביאכם).

והיא מצוה מדאורייתא, י"א מצות עשה ממש וי"א מצוה מן המובחר (עתוס' כאן ולעיל ה:). וי"א מדרבנן.

בזמן הזה שאין העומר קרב; לרב ושמואל ורבי יוחנן וריש לקיש, משהאיר המזרח של בוקר ט"ז – מותר מהתורה (עד עצם היום הזה) – לת"ק. ואילו רבי יהודה במשנה סובר שכל היום אסור (עד ו'עד' בכלל) עד ליל י"ז. וכן רבן יוחנן בן זכאי התקין שיהא יום הנף (= יום הנפת העומר, ט"ז בניסן) כולו אסור. [לרנב"י, ריב"ז סובר כרבי יהודה, ומאי 'התקין' – דרש והתקין. ולפי תירוץ אחר בגמרא בראש השנה (ל) ובסוכה (מא), וכן דעת רבנן דבי רב אשי כאן – משום גזרה דרבנן].

'האיר המזרח' – משמע מרש"י (כאן ומהריטב"א בסוכה) שרק בהנף החמה מותר, לא בעלות השחר. ואפשר משום שכתוב עד עצם היום – עד מראית היום, השמש (ערש"י לעיל ה'רע"ב עפ"י התרגום; שפת אמת; בית זבול ח"ב כט, יא; שבט הלוי ח"ב קס. וערש"ש מגילה כ; רשימות שיעורי הגר"ד סולוביצ'יק סוכה מא).

ב. באיסור חדש בחוצה לארץ – שלש דעות; רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע אכלו חדש בליל י"ז בניסן, ולא חשו לספיקא דיומא, הואיל ואיסור חדש בחו"ל לדעתם הוא מדרבנן. רבנן דבי רב אשי אכלו רק בבקרו של י"ז, שלדעתם חדש בחו"ל דאורייתא, ויש לחוש לספיקא דיומא. ואולם תקנת ריב"ז שיהא יום הנף כולו אסור, בארץ בלבד נאמרה ולא במקום הספק. אביו של רבינא לא היה אוכל מן החדש אלא בליל י"ח בניסן – סבר כר' יהודה שאסור מהתורה עד סוף יום הנף, ויש לחוש לספיקא דיומא.

לדעת סתם משנה בקדושין, והיא דעת רבי ישמעאל (וכן רבי אלעזר בר"ש), אין איסור חדש נוהג אלא בארץ. ודלא כרבי אליעזר ורבי שמעון (ע' קדושין לז–לח. וכן היא סתם משנה בערלה) שנוהג בכל מקום.

להלכה נחלקו הראשונים האם אסור בחו"ל מהתורה [בודאי (רמב"ם ועוד. עבהגר"א יו"ד רצג סק"ב) או מספק. ע' ט"ז שם סק"ד; שאג"א החדשות] או מדרבנן [או"ז, התרומה, ראב"ן ועוד]. או אינו אסור אלא במקומות הסמוכים לארץ ישראל מגזרת חכמים (בעל התרומה; מג"א תפס סקי"א). ויש מגדולי הפוסקים (הב"ח יו"ד רצג ועוד. ע' פתחי תשובה יו"ד שם; שד"ח מערכת 'חדש') שכתבו שחדש בחו"ל [ובשל נכרים] מותר.

לדעה האוסרת בחו"ל, כתבו הראשונים שלהלכה אסור כל יום י"ז בניסן עד הערב (רי"ף ורא"ש סוף פסחים; רמב"ם מאכלות אסורות י, ב; יו"ד רצג ואו"ח סו"ס תפט. ומשמע לכאורה שפסקו כרבי יהודה שמהתורה אסור. אך י"א שאף אם התקין ריב"ז מדרבנן, כל יום י"ז אסור. ע' במאירי סוף פסחים).

ג. אין מביאים מנחות וביכורים (ונסכים, כדלהלן פד) מהתבואה החדשה עד לאחר הקרבת שתי הלחם (מנחה חדשה – חדשה לכל המנחות). הביא מנחות מהחדש קודם לשתי הלחם – כשרות. קודם לעומר – פסולות (לפי שאז אסורות אף להדיוט).

יש מי שכתב שרבי טרפון חולק וסובר שאף קודם לעומר המנחה כשרה, ואין לפסול משום 'ממשקה ישראל' אלא דבר שמותר מצד עצמו לגבוה ונאסר באכילה להדיוט (עפ"י 'חדשי הרשב"א'. ואין משמע כן בתוס', וע' גם בתוי"ט (י, ו) שר"ט מודה לדין המשנה).

הביא ביכורים קודם העומר, וכן ביכורי יין שניסכם קודם לעומר – כשרות – לדברי רבי יהודה בן נחמיה, שהרי אינם אסורים באכילה מן החדש.

נחלקו האחרונים בדעת הרמב"ם להלכה בביכורי יין שניסכם קודם העומר.

הרי שאין התבואה מותרת למזבח אלא ע"י הקרבת שני מתירים; העומר ושתי הלחם. ונסתפק בגמרא כאשר אינם כסדרם, כגון תבואה שהשרישה בין העומר לשתי הלחם, האם קרבה לאחר העומר הבא או שמא רק לאחר הקרבת שתי הלחם הבא, וניסו להוכיח שאין שתי הלחם מתירים שלא כסדרן, ודחו.

ד. מנחת העומר מהשעורים; רבי אליעזר דרש זאת בגזרה שוה מאביב הנאמר בפסח (כי השערה אביב. רבנו גרשום). ורבי עקיבא דרש מהשוואת יחיד לציבור – מה יחיד מביא מהשעורים כמו מהחטים, אף ציבור כן. דבר אחר: אם אתה אומר העומר בא מן החטים, אין שתי הלחם 'ביכורים', שהרי כבר הקריב למזבח מחטים של שנה זו.

דף סט

ק"ט. אלו ספקות נסתפקו בסוגיא ועלו ב'תיקו', בעניני גידולי צמחים ופליטת עצמים שבלעו בעלי-חיים?

הספקות שעלו ב'תיקו' בעניני צמיחה ושינוי צורה ומהות; –

א. מהו השלב בגידול פירות האילן שממנו ואילך יכול לחול התר שתי הלחם לפירות להביא מהם ביכורים; הנצת העלה או חנטתו המאוחרת יותר, מה מהם דומה להשרשה בתבואה (רמי בר חמא).

ב. חטים שקצרן וזרען קודם לעומר, ובעודן בקרקע קרב העומר בטרם נשתרשו; האם העומר מתירם כאילו היו מונחות בכד, הלכך מותר ללקטן כמות שהן ולאכלן, או שמא בטלים הם לגבי הקרקע ואינם ניתרים אלא בעומר הבא (רבא בר רב חנן).

א. רש"י ורמב"ם (מאכלות אסורות י, ה) מפרשים שמדובר בתבואה שהשרישה אחר העומר דאשתקד, וטעונה התר על ידי העומר ועתה כשחלף העומר זרעיה מונחים באדמה [אבל תבואה שכבר הותרה ע"י העומר, ודאי לא תחזור ותאסר בגלל שישליכנה באדמה. מאיר]. והראב"ד השיג וכתב שאין מה שיתיר לאלו, ולכך פירש שהתבואה השרישה קודם העומר שעבר וחזר וזרע את זרעיה (וערדב"ז וכסף משנה שתמהו על דבריו).

ב. אם השאיר החטים באדמה וצמחו, הגידולים אסורים ודאי עד העומר הבא, שהרי לא נשתרשה התבואה קודם העומר. ומאידך אם השרישו החטים קודם לעומר – העומר מתירן ודאי, הן לענין הגידולים הן לענין לקיטתן ואכילתן כמות שהן (רי"ד ב"מ נו. וע' שפ"א כאן).

ג-ד. כספק הנזכר, לענין אונאה [באופן שלא קבעו מנין מסוים] ושבועה; האם אותם גרעיני חטה נידונים כמטלטלין או כקרקע.

א. הואיל והדבר נשאר בספק, אין מוציאים האונאה מיד הנתבע [ואם תפס הלה – אין מוציאים מידו. מאיר]. וכן אין משביעים אותו אלא שבועת היסת מפני צד הקרקע שיש כאן (רמב"ם מכירה יג, טז).

ב. גם לענין עשיית קנין בהם, משמע מהריטב"א (בב"מ נו) שיש ספק כיצד לדונם הלכך יש לקנותם בחליפין, קנין המועיל למטלטלין ולקרקעות.

ה. חטים ושעורים הנמצאים בגללי הבהמות, ליקטם וזרעם והצמיחו גידולים; האם אותם גידולים כשרים למנחות, מפני שאותם גידולים אינם מאוסים, או שמא פסולים מפני שאינם מלאים ובריאיים (רמי בר חמא).